

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ҰЛТТЫҚ БАНКІ
№ 6 Б А С П А С Ө З - Р Е Л И З І
2 0 0 9 Ж Ы Л Ғ Ы 2 Н А У Р Ы З**

**Кредит нарығын дамытудың сапалы
өлшемдері туралы**

Кредит нарығындағы ахуалға мониторинг жасау мақсатында Ұлттық Банк 2009 жылғы қаңтарда екінші деңгейдегі банктердің өкілдерімен жеке сұхбат түрінде «Кредит нарығының жағдайы және өлшемдерінің болжамы» атты кезекті зерттеуді жүргізді.

Зерттеу нәтижелері кредиттік нарықта өткенде зерттелген кезеңдерде қалыптасқан теріс үрдістер сақталып отырғандығын көрсетеді. Ағымдағы экономикалық конъюнктура банктерге жалпы экономикалық саладағы тәуекелдерді және заемшылардың тәуекелдерін қайта бағалауға мүмкіндік берді, бұл экономиканың нақты секторын кредиттеу кезінде жоғары талаптардың сақталуына ықпал етті. Кредит нарығы халықтың тарапынан төлем қабілетіне сұраныстың шектелуімен, қаржылық емес ұйымдардың айналым капиталын толтыруда заемшылар тарапынан қажеттіліктің басым болуымен, сондай-ақ қорландыру тапшылығы және банктердің кредиттік белсенділігіне несие портфелі сапасының өлшемдерінің ықпалын шектеумен сипатталады.

Барынша барабар тәуекелдерге кредиттік ресурстарды ұсыну талаптары қаржылық емес ұйымдар тарапынан сұранысты шектейді, олар айналым капиталын қаржыландыруға сақталып отырған қажеттілікті қанағаттандыруға және нақты борыштарды қайта құрылымдауға бағытталады.

4-тоқсанның нәтижелері бойынша банктердің 62% өзінің кредиттік саясатын бұрынғы деңгейде қалдырып отыр. Сонымен қатар банктердің үштен бір бөлігі аздап қатаңдану үрдісін жалғастырды, бұл банктердің кредиттік тәуекелдің өсуін болдырмау мақсатында үмітсіз клиенттердің ағынын шектеу ниетін растайды, оның өсуін 2008 жылғы 4-тоқсанда респонденттердің 74% атап өтті.

Кредиттік саясаттың қатаңдануына едәуір ықпал еткен негізгі факторлардың арасында экономикалық дамудың теріс үрдістері, экономиканың негізгі салаларындағы тәуекелдердің өсуі және тәуекелі жоғары заемдардың үлесі байқалды. Бұл, өз кезегінде, кепілдік талаптарының және заемдарды өтеу мерзімдерінің, сондай-ақ тәуекелі жоғары кредиттеу түрлері бойынша маржаға (орташа алғанда респонденттердің 50% қатаңдану туралы мәлімдеді) одан әрі қатаңдануына ықпал етті. Кредиттеудің қатты талаптарының еріксіз сақталуы

салдарынан банктер кепіл мүлкін өндіріп алу бойынша операциялардың және борыштарды қайта құрылымдау операцияларының жоғарғы деңгейінің сақталуын атап өтті. Бұл ретте банктердің көпшілігі берілген заемдарды қайтаруға арналған барлық ықтимал ішкі және сыртқы ресурстарды пайдалануды артық көреді. Заемшының дефолты соңғы шара болып табылады, оған банктер қабылданған шаралардың тиімсіздігінен ұшырап отыр.

Мұндай жағдайларда, банктер алдына қойған негізгі тактикалық міндет проблемалары бар заемшылармен дефолтты болдырмау жөніндегі барынша тығыз жұмыс жүргізу арқылы жасалады. Көптеген банктер стандарттық рәсімдерден басқа, 2008 жылғы соңғы тоқсанда өз клиенттерінің жай-күйіне (ТМҚ-дың болуын, сату деңгейін тексеру, қаржы коэффициенттерін қолдану), заемшылардың рейтинг жүйелерін жақсартуға, клиенттерге қатысты қаржылық және қаржылық емес ковенанттарды кәсіпорындардың салалық қатыстылығына орай пайдалануға, заемшылардың дефолтын стресс-тесттілеуге *ай сайынғы мониторингі* пайдалана бастады. Бұдан басқа, мерзімі өткен заемдар бойынша айыппұлдардың күшін жою тетігі (дефолтты жария ету тиімді), салалық лимиттерді қайта қарау және заемдарға қызмет көрсетудің қолайлы деңгейін қолдау мақсатында проблемасы бар заемшылардың қаржы консалтингі барынша кеңінен қолдануға ие болып отыр.

Кредиттік нарықтың бөлшек секторы тұтынуды кредиттеуге арналған шектеулі сұраныстың ағымдағы үрдістерінің сақталуымен (респонденттердің 53% сұраныстың бұрынғы деңгейде сақталуын атап өтті) және ипотекалық кредиттеуге айтарлықтай сұраныстың (респонденттердің 39% ғана сұраныстың бұрынғы деңгейде сақталуын атап өтті) болмауымен сипатталады.

Сұратуға ықпал етудің негізгі факторлары, өткен кезеңдегідей жылжымайтын мүлік нарығының дағдарыстық ахуалдан қысқа мерзімді кезеңде шығу перспективаларының болмауы және оның ұзақ мерзімді кезеңде дамуының екіұшты болуы болды; халық кірісінің төмендеуі, бұл алынған заемдарға қызмет көрсету қабілетіне тікелей әсер етеді.

Жеке тұлғаларға қатысты кредиттік саясат 2008 жылғы соңғы тоқсанда банктердің көпшілігі (респонденттердің 70% астам), кредиттік саясаты қатаң емес банктерді қоспағанда, өзгеріссіз қалдыруды жөн көрді. Әлуатті заемшыларға қалыптасқан талаптар заемшылардың сенімсіз ағынын шектеу бойынша банктердің өзгеріссіз бағамына баса назар аударады. Қолданылған шараларға қарамастан, банктердің көпшілігі, проблемалық заемшылардың деңгейі бұрын үмітсіз болып саналған және қаржылық проблемаларды басынан өткізбеген нақты клиенттер есебінен өсетіндігін атап өтті.

Соңғы 3 айдағы тәуекелдер дәрежесін бөлу және таяудағы тоқсандағы күтулер бұрынғысынша қалды: ең көп мәнділік кредиттік тәуекелге (респонденттердің 74%) тиесілі, одан кейін өтімділік тәуекелі (респонденттердің 34%) және пайыздық тәуекел

(респонденттердің 29%) тұр. Пайыздық және валюталық тәуекелдердің маңызын сұралған банктердің ішінен респонденттердің 17% атап өтті. Сұрау нәтижелері бойынша банктер несие портфелі сапасының едәуір нашарлауын атап өтті, сондықтан негізгі қызмет, 2009 жылы тұтастай және толығымен оны жақсартуға бағытталатын болады.

Банктер кредиттеудің қатаң талаптарының еріксіз сақталуымен қатар проблемасы бар кредиттермен жұмыс бойынша ішкі бөлімшелердің жұмысын жандандырды, ол коллекторлық агенттіктердің жұмысымен (несие капиталын қайтару барынша жоғары) салыстырғанда неғұрлым тиімді деп бағаланады. Кейбір банктер жұмыстың стандартты рәсімдерінен басқа, төлемдерді мерзімінен бұрын өтеу үшін ынталандыруларды (төлемді кешіктіргені үшін айыппұл санкцияларын қолданбау және төлемдердің графигін қайта қарау арқылы кредиттің жалпы мерзімін ұзарту) белсенді түрде қолдана бастады.

Қосымша қаржыландыру көздеріне қатысты банктер заңды және жеке тұлғалардың (74% және 66% жоғары басымдылықты байқады) салымдарын тартуға сүйенетін болады. 40% ішкі дерек көздері банктердің сыртқы міндеттемелерді өтеуге қажеттілігін жабады. Олардың мәні 2009 жылы сақталады, алайда қаржыландырудың тапшылығы банктердің активтердің, ең алдымен сыртқы активтердің төмендеуін барынша белсенді түрде өтеуіне мәжбүр етеді.

Жұмыс істейтін акционерлердің қаражаты есебінен капиталдың ұлғаюы және алынған пайданы қайта инвестициялау екінші деңгейдегі банктердің арасындағы жоғары басымдылықты сақтайды. Басқа да тарту көздері мәнді болып байқалған жоқ.

Банк секторын және экономиканы мемлекет тарапынан қолдау жөніндегі шараларға қатысты банктердің пікірі өзгермей қалды – респонденттердің 50%-ға жуығы қабылданып жатқан шараларға және болжамды шараларға оң қатынасын білдірді.

Зерттеудің нәтижелері ҚР Ұлттық Банкінің сайтында «Қаржы тұрақтылығы» бөлімінде орналастырылды.